

Småland
Västerviks län
Västerviks län

Uppf. av Hans Bäckström
1929-30. Västerviks län

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2907

Oden.

Om Odens jakt har berättats: "Det troddes förr av folket, att Oden var ute på jakt "tomasmässenatt". En gammal man ~~MAN~~ från Lenhovda hade för en person berättat, att när han var ung, hade han en gång sett Oden, när han var på jakt efter skogsråvor. Han red på en svart häst, och hans hundar skällde, och det dånade i luften, som när det är åska, då han red fram över skogen. Om en stund kom han tillbaka, och då såg mannen, att det hängde något bakefter och dinglade på hästländen, så han trodde, att det var ett skogsrå, som Oden hade varit och dödat. Berättaren påstod, att han hade sett det så tydligt med sina ögon, så det var alldeles säkert."

Gammalt folk säger, att när de voro unga, hörde de mycket berättas om Odens jakt. - Det var en torpare, som en

2907

2

morgon fick se, att det kom ett par stora svarta hundar emot honom, där han stod utanför sin stuga. Hundarna sågo mycket hungriga ut, så torparen, fastän han själv var mycket fattig, gick in i stugan efter en kaka bröd, som han gav dem hälften var. Därefter sprungo hundarna sin väg. På kvällen fick torparen höra ett gny i luften och fick då se en väldig ryttare komma ridande mot sin stuga. På hästens länd låg en mycket stor skogsrå. Den ridande sade till torparen: "Du ska ha tack för du mättade mina hundar med bröd. I morgon skall du få belöningen." Torparen tackade men tänkte, det blir väl inte så stor belöning. Men om morgonen låg utanför tröskeln en hästsko av silver, som vägde flera pund, och torparen blev sedan en mycket rik och mäktig man.

En smed, som på julafton sysslade i sin smedja, fick se att en ryttare närmade sig ridande på en kolsvart häst och hade ett spjut i handen. Han stannade vid smedjan och sade till smeden: "Min häst behöver skos, har du färdiga hästskor?" "Nog har jag hästskor", sade smeden, "men så stora som det fordras det har jag inte." "De skoåla passa", sade mannen. Smeden kom fram med sina hästskor, som syntes vara många gånger för små. Men när han lade skon på hoven, växte skon ut och blev lagom stor. Smeden lade på två nya skor, men han var mycket rädd, ty om ett sådant jättedjur hade givit honom det allra minsta lilla sprätt, hade han varit död på stället, men hästen stod stilla. När arbetet var

2907

3

sa ryttaren: "Tack skall du ha. Till lön för ditt arbete, skänker jag dig de utslitna hästskor du tagit av min häst." Smeden tyckte, att det var ~~h~~len betalning, men han sa ingenting. Han ~~XXXXXX~~ lät sig nöja med vad han fick, och de gamla hästskorna lät han ligga utanför smedjan. Men om morgonen därefter ville han visa sina barn de stora hästskorna, och de gingo ut till smedjan, och då låg där i stället två hästskor av oblandat silver, som var och en vägde många pund, och smeden blev en rik man, så han kunde köpa sig en stor gård.

Även en annan sägen har berättats om Oden, men personen kom inte riktigt ihåg, antingen han hade hört den berättas, när han var unge, eller han hade läst den i en bok för länge sedan. Det var en ung svensk man, som for till södern, men det gick honom inte bra i det främmande landet, så han längtade att få komma hem, men av brist på medel kunde han ej göra någon hemresa. Så led det mot jul, och hemlängtan blev allt starkare. Sent en kväll var han ute och gick, då fick han höra ett susande i luften och gick se en ryttare komma ridande framåt. Han red mot norden. Mannen ropade då: "Stanna och låt mig få följa med." Ryt- taren stannade och sporde: "Vart vill du hän?" "Du skall få följa med, om du vågar färden", sade ryttaren, "ty jag ~~XXXX~~ skall själv fara till nordanland på jakt." Han räckte mannen handen och hjälpte honom upp på hästen och tillsade mannen att hålla sig fast, och

så bar det iväg öfver land och hav och färden gick allt vidare,
tills hästen snubblade till och höll på att falla. "Jag höll för
lågt", sade ryttaren, "Det var din hemsockens tornspira, som hästen
stötte sin fot. Här skall du ju stiga av." Mannen tackade och steg
av hästen, och ryttaren fortsatte sin färd vidare. När ryttaren for,
kastade han till sin reskamrat ett synglas. Med detta kunde han se
var underjordiska skatter lågo förvarade, så att han kunde leta
upp dem, och han blev därför till sist en riktigt stormrik man.

Oden framställdes i folksägnen som en mycket
god man, som icke vållade något ont. På sin höjd skrämde han en-
dast de människor, som kommo i hans väg.

2907

5,
2907

5

Förberedelser till julen.

I forna tider var det ett förfärligt släp och slitande under hela "trettingen" (tretton veckor före jul), som föregick julen, eller allt ifrån husförhörstiden. Ty under den tiden skulle mycket uträttas, såsom slakt, tröskning, ljusstöpnings bryggd och bak, och unga och gamla voro ivrigt sysselsatta med förberedelserna att på det gamla fäderneärvda sättet fira årets största och mest efterlängtade högtid. Varje årstid hade sina märken så ock varje månad, som man skulle ge nog akt på och rätta sig efter. Särskilt julmånaden var rik på en mängd "gamla märken".

Mycket rimfrost i advent bådar gott år. Storm i adventsveckorna, så att många träd blåsa omkull, bådar mångas död.

Om Tomasmässe hade man följande rim: "Om

Skriv endast på denna sida!

"Trettingen!"

Väderleksmärken.

Advent.

Tomasmässa.

Dästerjö sn., Sm.
1939-30

G. O. Andersson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2907

6

stubben bär hatt Tomasmässenatt, då blir hela jorden fullsatt."

Ett annat rim lydde: "Om stubben bär hatt (snö) Tomasmässenatt, då ska snön ligga till "varfenatt".

Om julhelgens väderlek hette det: "Julesommar och fåglasång ger påskavinter och slädagång."

Solsken på juldagen bådär gott år, men storm och regn dåligt år. Om solen skiner på juldagen blott så lång stund, som en ryttare behöver för att sätta sig på en häst, blir rågen god.

Regnar det nyårsafton, blir det svårt att torka hö.

Solsken på nyårsdagen betyder att det blir ett gott och rikt åt.

På hösten skulle slaktas ett fäkreatur, och köttet insaltas. Prästen skulle från varje gård vid husförhören ha sitt s.k. matskott, bestående av ett köttstycke och en kaka bröd.

Tröskningen började vid mickelsmässe, och den skulle vara "löcktad" (avslutad) före jul. En och annan hade för sed att tröskningen skulle vara slut till advent eller som de sade: "Tills det skulle vändas om på psalmboken". Tidigt på morgnarna redan vid tvätiden voro folket ute på logarna och slagtröskade. Till lyse användes små tranlampor, en liten skål vari brän-

Juldagen.

Nyårsafton.

Nyårsdagen.

Slakt.

Prästens
matskott.

Tröskningen.

7.
2907

des flott eller annat fett. Även hade de ljus gjorda av kåda, som insattes i ett hål i en tukluven kålrot, som stod i en trekantig låda i ett av logens hörn. Eller ock hade de små talgdankar till lyse eller hällides tjära i en träho, som ställdes på "ljusahyllan". Innan folket om morgnarna gingo ut på logen, skulle de ha en palt och en brödskiva att äta, samt dricka att skölja ner det med. Ibland kunde de få en kålrotabit kokt till sovel på brödskivan och så vid sextiden kommo en av husets kvinnor ut till dem på logen med lite mat, varefter trösket fortgick tills det blev dager., då de skulle in och äta "davan" (frukost). Sedan skulle karlarna på skogsarbete och hugga och framforsla ved.

På hösten skulle även "hören" (linet), när den var lagom ruten, sättas in i basta för att sedan brytas och skäktas. Detta arbete utfördes på så sätt, att de gjorde byte med varandra, "bryte gille och skäcke gille".

Linberedning.

På hösten skulle även socknens skräddare och byskomakaren komma hem i gårdarna och tillverka nya kläder och skor till familjemedlemmarna. Tyget till kläderna hade förut under sommaren vävts av husets kvinnliga medlemmar. Husfadern hade låtit bereda en hud, av vilken skorna skulle tillverkas. Dessa hantverkare hade därför mycket bråttom i stugorna för att hinna med att komma på så många ställen som möjligt före jul. Till lyse för dem om kvällar och morgnar användes torra, spingade

Sockenhant-

tjärstickor, som en person höll i handen och lyste dem med. Så hade de en gryta med vatten stående intill, vari stickans skare lades (så fort den brann). Det var rätt kinkigt att lysa till pass, ty skarade de inte av stickorna, så de lyste riktigt och bra, så kunde det hända, att mästern blev arg.

Till julen skulle även bryggas gott och starkt Brygd.
dricka, och korn därtill skulle mältas, till vilket skulle tagas det bästa kornet. Först hällades kornet i ett stort bryggekar och tvättades mycket noga. Därefter skulle det stå i "stöp" i tre dygn. Sedan skulle det torkas i en uppvärmd basta, där det skulle ligga på särskilda torkållor för att gro. Vatten slogs emellanåt på kornet och i bastan eldades. När kornet var så mycket grott, så när de togo en hand med korn, så skulle det vara utvuxet nio "ållar" i kornet, sedan var det färdigt att torkas. Före bryggden maltes det sedan på en handkvarn och sattes därefter i vatten, och det omrördes emellanåt med en träslev, vilket kallades "kallstöpa". I bryggekalets botten lades en "halmviska", som kallades för "rosten" och därovanpå hällades nu maltet. Sedan slogs det på varmt kokande vatten i bryggekalet, och detta fick nu stå i en tre till fyra timmar för att sötma. Därefter togs "sveckan" ut i bryggekalet, och det fick rinna genom "rosten" ner i en stor koppar-kittel. Det skulle rinna sakta. När detta sedan - vilken var den bästa sorten - var utrunnet, sattes sveckan i hålet, varefter

2907

Skydd för
ölet mot
trolltyg.

9

man slog på mera kokande vatten. Det, som var i kopparkitteln, skulle nu kokas, och detta blev det bästa drickat ~~vax~~ eller själva vörten. Det, som sedan blev i bryggekaret var en sämre sorts svag-dricka. När brygden gjorts i ordning, tog husmodern och gjorde ett kors över bryggekaret för att ej någon skulle kunna förgöra ölet. Även lades glöder i vörten, som medel mot förgörning. När det var bryggt, skulle vörten kokas och skummas, och när det var lagom kokat, skulle det sedan kallna, men medan det var lite ljunmigt, skulle jästen iläggas, och drickat skulle "göras". Även enbärs-dricka brukade bryggas till julen.

När man bryggde, måste man iakttaga, att man ej bryggde på Lucia eller Tomasdagen. Själva bryggden måste vara gjord före "tomasmäss", så framt man ville ha ett gott dricka. Vid brygd måste särskilda försiktighetsmått vidtagas som skydd mot trollen, som annars kunde passa på att suga must ur malten. För att skydda sig däremot skulle vid dörren ligga något föremål av stål eller en s.k. "åskvigg", som skulle vara det mest tillförlitliga av alla medel mot trollens makt. Det berättas, att det var på ett ställe, som de hade bryggt mycket och gott julöl. På gården hade de två pigor, och dessa skulle bära ut drickat i boden. När de kommo ungefär halvvägs, så välte kitteln för dem, och de tyckte att drickat rann ut. Husbonden, som stod en bit ifrån, sade: "Kors, hur bär ni er åt?" Pigorna släppte kitteln, och

då trollen fingo höra bonden nämna kors, blevo de förskräckta och tog fel kittel med sig och tog bondens kittel och lämnade kvar deras egen stora silverkittel, så den gången lurade trollen sig själva, och bonden fick sitt dricka i behåll och en fin silverkittel i byte. När man nämnde kors eller högre makter vid namn, så kunde de icke vara kvar utan måste då försvinna och deras förehavande upptäckas.

En tid före jul skulle julmälden köras till kvarnen för malning till mjöl till julbrödet, vilket skulle vara färdigbakat före "tomasmässe". En väldig massa bröd skulle förr alltid bakas till jul. Det skulle bakas så mycket, att det räckte till "varfedag" eller helst till påsk. Det skulle vara flera sorters bröd, såväl till kväitet som form. Stora och små kakor av grovbröd och siktebröd, av slaglimpor och enebärslimpor, runda och avlånga och essformade. När baket var avslutat, skulle det stora brödförrådet sorteras. Limpor och siktebröd skulle läggas ner i ~~KXX~~ kistor, för att det skulle hålla sig mjukt. De grova hållkakorna skulle hängas upp på "brökraken", (så kallades en stake, som hängde på två järnkrokar strax framme vid spisen), som sedan skulle hänga i taket i kammaren. Kringlor och fina kakor lades ner i spannar.

Någon tid före jul utfördes julslakten. Redan vid tretiden på morgonen hände det, att slaktaren kom till

tog 10.
2907

10

Baket.

Slakten.

2907

11

gården. Först skulle han in och ha sig en liten traktering och en slaktesup, och sedan skulle de ut och ta grisen istian, vilken brukade vara belägen strax utanför köksdörren. Slaktaren lade en vrelle om trynet, och så drogo de in grisen i köket och lade upp honom på en tavla, där han skulle stickas, någon bedövning förekom icke, och i kökspisen värmdes vatten i en stor gryta. Svinets klövar samt spenarna under buken skulle tillvaratagas och nedgrävas i svinstian. Detta därför, att de trodde, att det skulle bli god tur med de svin, man sedan kom att ha där. När slaktaren utfört sitt arbete, fick husmodern taga vid med beredandet av korv.

Med kokning av korv var det mycket noga.

Korvkokning.

Då korvarna lades i grytan, fick den, som gjorde det, vara alldeles tyst, för annars kom korvarna att gå sönder under kokningen.

Amil
Oppvidungs hal
Raserjö
1929-1930

Uppst. Sture Bäckström

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19.
2907

12

Lucia och Tomasmässa.

Lucia, den trettonde december, ansågs vara själva inledningsdagen till julen. Manfolken skulle den morgonen tidigt väckas av kvinnorna, som bjödo dem traktering. En gammal kvinna, som heter Stina Stolt, har berättat för mig: "Lucia var ett helgen, som blev avrättat. Det sista hon begärde var att få fläsk och bröd. Därför brukade en del sedan att vid Luciadagen taga på sig ljus i håret och gå omkring och bjuda på fläsk och bröd och på så sätt fira hennes döds åminnelse." - De brukade även att klä en Luciabock.

Lucianatten och Tomasmässenatt fingo inga kvarnar eller spinnrockar hållas i gång, då dessa nätter voro tomtarnas nätter. Smeder, snickare, skräddare och skomakare måste också sluta arbetet strax efter mörkrets inbrott, om det skulle

Tomtarnas
nätter.

10.
2907

13

bli någon tur med deras arbete och vad de själva ej medhunno, hjälpte tomtarna dem med att utföra. Folk, som under natten foro förbi gamla smedjor, tyckte sig se eld och ljus därinne. Det lys- te i fönstren och gnistrade från pipan. Tomten arbetade då, medan smeden sov. - I brukssmedjan på Bäcksholm fick en av smederna på "Tomasmässenatt" se, att det var ljust i smedjan. Han väckte de ~~XX~~ andra smederna, och de gingo dit och sågo in genom nyckelhå- let. Det slamrade därinne, och de fingo se en tomte, som hade fo- ten vid städet och satt och vrickade med den och den store ham- maren slog slag på slag. Men de trodde, att tomten förvände syn, och att han i stället slog på ett järnstycke.

På Tomasmässenatt skulle smedjan vara väl sopad, annars tyckte tomtarna ej om det, utan det kunde hända, att de i vrede klådde upp smedpojarna. De kunde höra, ifall tomten tyck- te om det eller ej. Ifall det var bra, så sjöng han och var glad, men var det ostädat och osnyggt, så var han misslynt, och då spe- lade han sorgset och vemodigt, och då var det ~~XXXXXXXXXX~~ förebå om att någonting snart gick sönder i smedjan. Då brukade smeden säga: "Jag har samvete till att gråta i stället för att spela." Det har berättats att i Bäcksholms gamla brukssmedja spelade tom- ten mycket en natt, och dagen efter gick ett hammarskaft av från en av hamrarna, och det var nära på, att en av smederna slagits ihjäl därmed.

2907

14

Inga kvarnhjul fick snurra på Lucia eller Tomasmässenatt, ty då gick hjulet sönder. Det var en möllare, som inte rättade sig därefter utan malde på Tomasmässenatt. Men kvarnhjulet begynte då att snurra med en förskräcklig fart, så kvarnen gick varm, så den fattade eld och hela kvarnhuset brann ner.

För en mjölnare i Linnebjörke stannade kvarnen på slaget tolv. Mjölaren gick då för att se efter anledningen. Han fick då se en tomte sitta på stängen till strömdraget. Tomten hade helt ~~enkel~~ enkelt slagit igen strömdraget. Mjölaren förstod tomtens välmening, varför man lämnade kvarnen, och innan han hunnit till sin bostad, voro alla kvarnstenar i full gång. Nu var det tomten, som "mol". Mjölaren malde därefter ej längre än till klockan tolv.

Äldre tiders människor voro därför ytterst rädda att störa tomten med buller sent om kvällarna och nätterna. Den tiden var tomtens arbetstid, och då skulle allt vara tyst och stilla. Därför fick man ej tröska på logen om kvällarna, ty då kunde man "tröska ut sig", varmed menades, att tomten flydde från gården och tog välståndet med sig. Tomten kallades även för den gode, som drog lycka och välstånd till gården, där han vistades. Om man slog ut varmt vatten, så skulle man först säga: "Är här några goda, så akten er för varmt!"

2907

15

Ljusstöpning.

Till julförberedelserna hörde även ljusstö-
ningen, vilket var ett mycket viktigt göromål, som fordrade en
viss vana och sakkännedom. Av den renaste och bästa talgen skulle
julljusen stöpas. De skulle vara både långa och tjocka. Även skul-
le det stöpas treklyngaljus, vilka skulle brinna på julaftons
kväll och julmorgonen såsom en symbol av treeningheten. Av den
sämsta tågen tillverkades en del smalaljus, som kallades dankar.

2907^{16.}

16

Julrengöring.

Veckan före jul vidtogs skurning och rengöring,
då det skulle pyntas och göras fint i alla vrår. Koppar, mässing
och tennsaker skulle renskuras och putsas, så de blevo skinande
blanka.

17.
2907

17

Knekten och de fattigas julkost.

Några dagar före jul kom "väktarn" och tog upp sin "julkost". Även knekten skulle ha "julkost". Knekten i Eke skulle ha enligt ett legokontrakt från 1863 julkost, bestående av nio kappor malt samt en kaka bröd med sovel på av varje fjärdings hemman. De fingo lov att lägga på rätt mycket sovel, för annars kunde knekten säga på de andra ställena, att de voro snåla på det andra stället.

Även de fattiga gingo omkring i gårdarna och fingo mat till julen. Särskilt på herrgårdarna och i prästgårdarna utdelades mycket till de fattiga, ty alla som kunde ville visa barmhärtighet till julen.

2907^{18.}

18

Julafton.

Efter stora ansträngningar och mycket arbete nalkades så den efterlängtede julen. På julaftons morgon stego de upp vid femtiden, och då skulle under förmiddagen det sista av förberedelserna göras i ordning. Nystrukna, blåvita gardiner hängdes före dagningen upp för fönstren.

Manfolken skulle på förmiddagen göra i ordning och bära in julveden. Veden skulle bestå både av grov torr björkved och av tunnspräckt torr granved. I stugan nere vid dörren var det en "karahölla", vari matkärl förvarades, och under "karahöllan" skulle floas fullt med ved. Julveden skulle vara huggen ett år i förväg.

Under förmiddagen skulle även göras i ordning i ladugården och foder tillagas till juldagen åt kreaturen, ty

Julveden.

Foder åt kreaturen.

2907¹⁹¹

Fågланeken.

19

på juldagen fick ej något foder tillagas.

Fågланeken skulle uppsättas på gården. Till fågланeken brukade användas de små neker, som blevo när de togo utav säden. När de slutade det sista skåret, kunde det hända, att det blev bara en mycket liten nek till den sista, de sade då, att de fick "sonalöckan", för det blev en liten "unge", och dessa brukade användas till fågланeken. De uttogos därför, när säden inkördes, och hängdes upp i ett rep på en takbjälke eller så att inte råttorna kunde komma åt dem.

Även granar sattes upp på gården vid förstudörren. I granarna hängdes några föremål av stål. En risbit eller skära som skydd mot förgörning. Vid förstubron lades även ris av friskt grane i bäddar och därunder kunde läggas en stålbit och en täljekniv.

För längre tillbaka skulle folket julnatten ligga på haln julnatten. ligga på ny råghalm, som lades på golvet, och husfadern hade därför utvalt några halmbukor (buka kallades en samling av sex tröskade rågnekar). När de voro inburna och utlagda på golvet, skulle de hålla lite julöl på halmbädden, men sedan blev det sed, att de skulle lägga halmen i sängarnas botten, där den utbreddes jämt och väl, och sedan lades ett bänkatäcke över halmen. Den förnämsta sängen stod till höger när man kom in i stugan. Den kallades "höjstol" eller "hystol". Den skulle vara mycket fint uppbäddad. Det

2907¹¹

20

skulle vara ett lakan över bänkatäcket och sedan skulle det vara ett finare lakan över med hålsöm och däröver ett täcke, på vilket lakanets hålsömskant skulle vara uppvikt. Överst skulle ligga tre granna dynor. Den sängen skulle endast främmande ligga uti. På den andra sidan väggen hade de en "sparlakanssäng", kallades även "vepesäng", och så längre nedanför hade de också en säng, som kallades ugnssängen. Den var intill ugnen den sängen. Eller stod där ett skåp vid den ena ändan av sängen. Sängarna voro rätt högt från golvet, så de brukade ha en rullsbäng under, som de drogo ut på golvet för liggplats till barnen. Även fanns i stugan en soffa vid sidfönstret samt ett fyrkantigt bord eller stod ett slagbord vid gavelfönstret.

På julafton hängdes bonader upp på väggarna mot taket. I stugans tak hängdes upp en stor drällduk samt hängdes sedan på duken en mindre rödblommig silkeschal. Vid dukfästena hängdes råghalmsvipor eller virades råghalmskronor. Även bordsbenen skulle viras med lite halm, och under bordet (när de ej hade julhalmen till bädd på golvet) skulle läggas en liten halm-bädd. Husets värdesaker av silver och tenn ställdes fram på hyl-lorna.

Till middagen skulle kreaturen utfodras med lite bättre foder än vanligt, och man skulle även tala om för varje djur, att i kväll är det julafton.

Stugan pyn-
tas.

Bättre foder
åt kreatu-
ren.

När allt var i ordningsställt ute skulle det
till middag doppas i grytan och julosten skulle då skäras och jul-
ölet avsmakas. De äldre männen skulle även ha en doppesup.

2907

Därefter skulle husets folk bada. Badet sked-
de i särskilda badstugor. Men där sådana ej funnos badades i ett
hörn i något rum.

Julbadet.

21

När julen inringts, skulle allt utearbete va-
ra avslutat och till kvällen skulle folket ikläda sig sina helg-
dagskläder. Vid skymningens inträde tändes en flammande julbrasa
av den ved, som burits in föregående julafton. Det var grövre
björketräd, som lades i botten och sedan lades granved över, ty
julbrasan måste spraka bra. Kring brasan sutto alla församlade, när
husfadern högt läste juldagens text och en juldagspredikan lästes.
Även sjöngs julpsalmer.

Julbrasan.

Vid sjutiden samlades husets folk kring jul-
bordet för att äta kvällsvard, som bestod av bröd och smör, kött,
korv och fläsk, ärter eller lutfisk samt gröt eller pannkaka till
efterrätt. Det kokta grishuvudet skulle även stå på julbordet med
ett äpple i munnen. På bordet voro även upplagda julhögar av bröd
till familjens medlemmar. Barnen uppsatte "julgubbar" i fönstren.
Innan man började äta, lästes av någon bordsbönen högt. Treklynge-
ljuset eller ock en träljusstake med flera ljus i voro tända,
medan man åt och drack. Sedan man slutat måltiden lästes från

Kvällsvarden.

maten och därefter sjöngs en psalm. Därefter läste husfadern aftonbönen
samt några andra böner, ett par julpsalmer lästes eller sjöngs.

Tomten fick ej glömmas, utan han fick sin jul- Tomten.

kost.

2907

23

För att veta kommande års händelser

förekommo en del seder och föreställningar (som väl de flesta dock icke trodde på). Om det var någon, som under det man satt vid bordet och åt, ovetandes gick utanför stugan och såg in genom fönstren, skulle han då kunna få se, vad som kom att hända i huset under året. Om det var någon av dem, som kom att dö under året, så skulle den personen synas utan huvud.

2907

24

De dödas julotta.

När de gingo förbi en kyrka vid tolvtiden på natten, då kunde de få se hela kyrkan upplyst, ty de döda firade då gudstjänst därinne.

Det har berättats, att det var en gumma, som bodde ensam i sin stuga. Hon lade sig rätt ~~tygt~~ tidigt på kvällen för hon skulle gå till julottan. När hon hade sovit en stund, vaknade hon, och då skulle hon se efter hur dags klockan var. Men klockan hade stannat. Hon trodde, hon försovit sig och steg upp och klädde sig så fort hon kunde och gick fort till kyrkan, och när hon kom till kyrkan, var klockan inte mera än tolv på natten. Men det var ljust i kyrkan, och hon hörde de spelade och sjöng därinne, så hon gick in. Hon trodde julottan allt hade börjat. När hon kom in, satte hon sig nere vid dörren i kyrkan, och då fick

hon se, att det var de döde, som firade julottan. Men hon satt dock kvar. Då kom det en till henne och sade: "Hade du inte varit min syster, så skulle jag krystat dig." Men hon lämnade sedan kyrkan.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2907

25

2907

26

Årsgång.

Det har även berättats om dem, som gingo års-
gång. De skulle gå till en kyrka, så de kommo dit vid tolvtiden på
natten, och då skulle de gå tre slag runt omkring kyrkan, och då
skulle de få se så mycket. Personen sade sedan, att gå årsgång
det ville han inte göra om flera gånger för aldrig det.

När de voro ute och gingo, så måste de ha
någonting med sig, bröd eller annat att kasta till glosoen, ifall Glosoen.
de kommo till att möta henne. Hon skulle vara så hiskligt arg,
när hon kom rusande fram. Men hade de då någonting att kasta till
henne, så fortsatte hon förbi dem.

2907

27

Julottan.

Man gick rätt tidigt till sängs på julafton, för att kunna vakna redan vid tvåtiden för att då gå till jul-
ttan. När man på julaftons kväll skulle lägga sig, framsattes ett stort tennfat, som var fyllt med vatten. I detta satte man en eller två tennljusstakar med ljusi, som skulle brinna under nat-
ten. Ifall ljuset brann av, så varslade det om, att det skulle bli lik i släkten.

Julbordet fick ej avdukas på julafton, utan det skulle stå över juldagen, om ens avlidna anhöriga skulle in-
finna sig, så skulle julmaten stå framsatt på bordet för dem, och därför fick ej något spjäll skjutas för på julafton.

Den talg, som droppade från ljuset, skulle även tillvaratagas och gömmas. Den skulle vara bra till att smör-

Brinnande
ljus på jul-
natten.

Julbordet
dukat till
de döda.

Julljustalger
som boteme-
del åt korna.

2907

28

ja kornas spenar med, om de blevo såriga.

De flesta av familjens medlemmar ville besöka julottan, och ifrån somliga ställen hade de rätt långt till kyrkan, varför de fingo ge sig i väg rätt tidigt, och de, som ej fingo åka måste gå, och julottan började redan klockan fyra på morgonen. I allmänhet var det klingande slädföre. Ju närmare man kom kyrkan, desto större blevo sällskapen och många medförde bloss, som de vid framkomsten till kyrkan kastade i en hög vid ringmuren. Det var en vacker syn att se, när folket kommo åkande och gående med sina bloss, antingen det var mörkt eller månljus. Sådana bloss har använts för endast ett tiotal år sedan i Dädesjö. Stugorna utmed vägen voro upplysta med ljus i fönstren, och ur pipan gnistrade den flammande granvedsbrasan.

Alla ville komma till kyrkan i tid, så att de fingo vara med att sjunga den vackra julpsalmen Var hälsad sköna morgonstund. Kommo de för sent, så de inte fingo vara med om den psalmen, så tyckte de sig ha gått miste om det bästa av julottan.

Liksom alla ville komma i tid till kyrkan, ville de ock komma först hem. Den, som kom först hem i byn, skulle först få sin gröda inbärgad och skulle bli före med sitt arbete under det kommande året. Det var därför en stor brådska, när de skulle sätta för sina hästar, men det kunde hända, att det var någon illasinnad person, som, medan de voro i kyrkan, tog dän

Först hem
från jul-
ottan.

2907

29

skacklorna från slädarna och kastade dem tillsammans i en hög, och då blev det ett farligt gny, innan var och en fick rätt på sina skacklar. Även kunde de gömma selapennarna.

Det var en dräng, som tjänade i Eke. Bonden sade till drängen: "Kommer du inte hem först av byafolket från kyrkan, så får du stryk." När prästen sagt amen på predikstolen, gick drängen ut och satte för hästen och körde fram och när folket kommo ut, fingo de, som skulle åka med honom, skyndsamt sätta sig på, och han körde så fort han kunde, och han kom först hem, men då stod bonden med brännvinsflaskan i näven och hurrade och var glad.

Det hände även att folk klädde ut sig för att Passa på att då göra illa på något ställe, medan folket voro i kyrkan på jula- stjäla medan morgonen. Det var i en gård de voro resta till kyrkan alla utom en folket var pojk, som var hemma. Då kom där in en, som var klädd i en oxhud och på julot- med horn i pannan och gapade. Pojken trodde, att det var Skam, och tan. gick efter bössan, som var laddad och skjöt av ett skott mot odju- ret, som då föll till golvet. När kyrkfolket sedan kommo hem, gick pojken dem till mötes, sägande i glad ton: "Far, jag har dödat Skam, jag." När de sedan kommo in i rummet och undersökte, så var det "gåebonnen", som låg död på golvet. Han hade klätt ut sig i djurdräkt och skulle dit och stjäla silver, som de hade mycket på det stället.

2907

30

Juldagen.

När folket kom hem från kyrkan, smakade det bra med julmaten. Juldagen tillbragtes sedan var och en i stillhet hemma. Man skulle ej gå någonstans på juldagen eller bli besvärad med besök, och endast det allra nödvändigaste fick göras, såsom att "ge" kreaturen den tillagade fodergevan. Endast hästen fick vatten, när de kommo från kyrkan, men fäkreaturen fingo vara utan vatten på juladagen. Man höll sig sedan inne och läste i bibeln och postillan samt sjöngo psalmer.

2907

31

Annandag jul

steg husmodern tidigt upp. Hon skulle då tillaga en "andagstallrik" "Andags-
till var och en av husets medlemmar. Det skulle vara utav alla sor- tallrik!"
ters bröd och alla slagens sovel, som funnos i huset. Det lades
på en trätallrik, och alltsammans, som låg på tallriken, skulle
uppätas.

Någon gång förekom det även, att några drängar Rida Staffan
i sällskap företogo s.k. "staffansridning" och utanför fönstren i
gårdarna sjöngo "Staffansvisan". Husfadern gick då ut och bjöd dem
på brännvin, ost och bröd, varefter de fortsatte vidare.

Det hände även att på anndagsmorgonen, när de Ladugården
kommo ut i ladugården, densamma då blivit rengjord och kreaturen ut- rengjord av
fodrade av några närboende flickor. Dessa skulle då bli av går- grannarna.
dens manliga medlemmar inbjudna på traktering.

Den aska, som låg kvar i spisen sedan jul-
Skriv endast på denna sida!

Julbrasans
aska.

dagen, skulle tillvaratagas. Den skulle strös över kreaturen.
Detta troddes skydda dem mot olycka och för ohyra.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2907

32

2907

33

Tredje- och fjärdedag jul.

Även tredjedag jul firades förr som helgdag,
och för längre tillbaka även fjärdedagen, "Menlösa barns dag".

2907

34

Nyårshelgen.

Nyårsafton och Trettondagsafton firades även.

Nyårsdagens händelser iakttogs mycket noga, och nyårsnyet ådrog sig särskilt deras uppmärksamhet. Så många dagar nyet döljer sig under molnen, så många dagar skall och säden ligga i jorden, innan den kommer upp. Ett nyårsny kallade de för trängeny. Ett bruk var även, att de skulle, då första nyet visade sig efter ett årsskifte, hälsa nyet. Man och hustru skulle då gå utanför förstudörren och buga och niga sig mot nymänen och välkomna honom och be om en god årsgröda och att få tur med kreaturen, och sedan skulle de slå upp psalmboken och läsa den första psalmen, som föll upp. De kunde då vara försäkrade om ett gott år.

Nyårsnyet.

Hälsa nyårsnyet.

2907

35

Julkalasen.

Traktering och gästabud har alltid hört till julen. Om någon kom på besök till ett ställe under julhelgen, fick han ej bära ut julen. Det hette: "Du ska väl inte gå ut med julen!" "Bära ut ju-

Under julhelgen höllos julkalas, då grannarna len!" och deras barn runt omkring skulle gå till varandra och smaka deras julmat och juldricka. Männen bjödos även på brännvin. Om de fingo viter gröt, så skulle det alltid rimmas till gröten. De satte Rimma till ihop rim på flera sorters vis. Den, som skulle vara förnämst, skulle gröt- gröten. le ta först, och han skulle de rimma först och skräppa med gröten. Ett rim lydde så: "Denna gröten är kokt i en gryta och inte i en ho, och gröten han är riktigt go." Husfadern kunde då svara: "Denna gröten är kokt vid lyse och bloss, varen goda och äten gröten hos oss." Ett annat rim: "Denna gröten är kokt vid ve och pinnar,

2907

36

nästa år har sonen här en kvinna." Ett rim lydde: "En kyckling
behöver gryn, en blinner behöver syn, en halter behöver en häst,
en sjuker behöver präst, rimmar du bättre som sitter härnäst."
Men det hände även, att om de hade fått bra nycket brännvin, så
kunde de rimma, så de blevo osams. Det var en, som rimmade: "Denna
gröten är kokt i en gryta och inte i en skrapa. Annasas käring
det är en lojing till att gapa." Härpå svarades: "Denna gröten är
kokt i en gryta och inte i en ho, din käring det är en riktig so".
Eller: "Denna gröten är kokt i en gryta och inte på en spade, det
det var lögn då du sae."

Även ungdomen samlades i gårdarna på bjud-
ningar och till julnöje, som bestod av lekar av mångfaldiga slag,
omväxlande med gissegåtor och gömma ringen o.s.v.

Ungdomsbjud-
ningar.

2907

37

Julvisor.

Å nu är det julajul, å nu är det julajul,
och julan varar intill påskan. Å det va inte sant, å dä va inte
sant, ty däremellan kommer fastan. - Å nu ä dä påskati, å nu är
dä påskati. Å påskan varar intill julan,

Sven i Agglabo sådde rovefrö i täppan, å dä
växte opp, dä blev ganska gott. Han fick sju tunnor efter skäppan.

Västbo är du, Östbo är jag, träsko har du och
lärsko har jag. Jänka bäst du jänka vill, mig skall du få.

Farmors gamla kråka skulle ut och åka, å än
bar det hit, å än bar det dit, å än så bar dä ner i diket.

Väva vallman, förekom även, och det till-
gick så, att vissa par gingo emot varandra fram och tillbaka, och
så sjöngo de: "Väva vallman och slå tillsamman och låta skälet gå

rätt." Sedan togo de varandra och dansade.

"Ola bocken " sjöngs också ofta förr. Den lyde: "Ola bocken han tågar i kriget, filletomtomta, militärerna. Ola bocken han tågar i kriget med fyratusen män, med fyratusen män. När Ola bocken var kommen i kriget, filletomtomta, militärerna. När Ola bocken var kommen i kriget. Då skriver han hem ett brev. Då skriver han hem ett brev."

2907

38

2907

39

Tjugondedag jul.

Så förflöt julen under den allra bästa och angenämaste stämning, och vid tjugondedag jul är den slut. Då skulle husets värdesaker och prydnader borttagas och gömmas till följande jul eller kommande festligheter.

"Tjugonda Knut, då kör man julen ut, och sedan blev det till att taga till yxan och den grova kakan."

Sm.
Hälsningar till
Dädesjö Sn.

Uppst. Ivar Bäckström

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2907

40

Julhalmen.

Den halm, som användes till julen, skulle
tillvaratagas. Den troddes vara bra till mycket. Gav man på våren
kreaturen, innan de utsläpptes på bete, lite sådan halm, skulle sjuk-
domar ej så lätt drabba djuren. Utströddes julhalmen på åkern, skul-
le det bli god äring på åkern. Även skulle sådan halm vara bra
att ha till äggabalar åt hönsen. De skulle då gärna vilja värpa.

2907

41

En kaka julbröd till dragarna och körkarlen
på våren.

En kaka av julbrödet skulle nedläggas i "sää-
bingen" och gömmas till våren, ty första gången "ärjekroken" sat-
tes i jorden på våren skulle dragarna ha en sådan kaka och även
körkarlen skulle äta av den.

2907

42

Eke kyrka och kyrkogård.

Övergivna kyrkogårdar äro här i socknen Ekes kyrkogård. Den siste, som begrovs på Eke kyrkogård, var en man från Målajord, som hette Simon Pärson, vilken var född 1733 och dog 1810, enligt vad en gravsten på kyrkogården utvisar. Om denne Simon Pärson har berättats, att han gick vägen till kungen i Stockholm två eller tre gånger och bad om att Eke kyrka skulle få stå kvar, och Eke vara egen församling, men han kunde ej få sin begäran beviljad, utan kyrkan blev riven, och Eke socken skulle sedan tillhöra Dädesjö. Han begärde att få bliva begravnen å Eke kyrkogård, där hans förfäder vilade.

De gamle vet berätta, att en jätte vart synnerligen förgrymmad på Eke kyrkklockor. En ^(gång) stöd han i Bosgårds hage och skulle kasta en stor sten på Eke klockstapel, men han kas-

tade ej långt nog, utan stenen for ner ett stycke från kyrkan, där den blev liggande.

En gång när de ringde, skulle en av klockor-
na farit ner i den närbelägna gölen, fast det troddes även, att
den kommit bort på annat vis.

Den sista predikan i Eke kyrka hölls den 23
nov. 1794, som var 23 söndagen efter Trenitatis, av prosten Jon
Aspelin i Dädesjö med ämnet: "Den sista erinran om Jesu sista tal
till allt folket." Till slut på all gudstjänst i Eke tempel hölls
ett tal från altaret av kyrkoherden, som avslutades med psalmen:
"Detta haver nu sin ände, Gud vår fader låt allt lända Dig till
ära, lov och pris. Jesu värdes oss omvända och din ande till oss
sända, att man varder from och vis. Låt allt gott än oss fullän-
da. Saligt lida vad må hända. Själen haver här sin spis."

2907

43

2907

44

Gamla kyrkogårdar.

En för många år sedan avliden man, Petter Börs, Pestkyrko-
visste berätta om, att på ett ställe å gården Torpas ägor skulle gårdar.
finnas en pestkyrkogård från digerdödens dagar. Och en sådan
skall också ha funnits i Asby på "Dyabacken".

En Dädesjö marknadsdag körde de ihjäl en man
från Elmeshult. Den dagen kastade de bara in honom i en närbelä-
gen skog, som kallas Tjurahagen, där han låg tills dagen efter,
då länsmannen kom och tog upp honom till den gamla kyrkan för
undersökning.

Å en gård i Skårtaryd grävde de för några
år sedan en ny väg och då kommo de mot ett benrangel, som de flyt-
tade ett stycke.

2907

45

Kasta ris på det ställe, där någon våd-
ligen omkommit.

Vid en backe på landsvägen, mellan Asby och Lenhovda, hade en person omkommit, och på platsen var alltid uppkastad en rishög, och de, som foro förbi, brukade alltid kasta dit ris.

2907

47

En trädgårdsmästare, som hette Broström, sålde om sommaren bär och äpplen. En gång var det en person, som hade hög hatt på sig. Han köpte den nästan full med frukt, och så tog han på sig den och gick så hem med frukten i hatten.

En annan, som även brukade ha söndagshandel, var "Tjuv Anders". Han begynte först att stjäla en kniv, sedan mera och mera och till sist blev han en stortjuv, så blev han fängslad och kom inte ut från fästningen, förrän han var en stapplande och åldrig gubbe. Han vistades sedan i fattigstugan och han brukade ofta säga: "Nu behöver ni inte va rädda för mig, för nu skall jag inte stjäla mer. Man börjar med en knappnål och slutar med en silverskål." Men han ångrade inte på något mera än att han en gång slagit ihjäl en piga.

Lite före slåtterns början brukade det vara liasmeder, som sålde liar till bönderna och torparna. Han hade dem liggande baktill i en häck, när han körde till kyrkan med dem om söndagsmorgnarna, och de skramlade i häcken, då han kom, så det hördes på långt håll.

Även gubbar, som gjorde räfsor, togo sådana med sig för att sälja.

Lite brännvin var det också ibland någon, som var borta i ~~EXX~~ stallet och sålde.

Smil.
Apprentis 22
Dädesjö 1: m
1929-30

Appr. S. Bäckström
Värende
7. (17/4 1914)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV 46

2907

46

Söndagshandel.

På kyrkebacken vid Dädesjö brukade väktaren handla med snus, som han sålde till dem, som ville köpa, vilken handel pågick såväl före som efter gudstjänsten. Det har berättats: Det var en, som själv ej använde snus, men så fick han för sig, att han skulle av väktaren köpa en dosa snus, som kostade tre öre. Sedan gick han omkring på kyrkbacken och bjöd på snus, tills dosan blev tom. Och alla han bjöd på snus sade de tack. Han sade sedan, att han aldrig i hela sitt liv, fast han fått arbeta och slita så mycket, därför fått så mycket tack, som han nu fick för tre öre.

Garvaren tog emot hudar till beredning av läder och lämnade när det blev berett tillbaka. Han hade en kista stående i den gamla sockenstugan, som han hade nederlaget i.

Smaland
Uppland
Dädesjö
1929-1930

Emilias St. Barksten
Värmdö

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV 48.

2907

48

Besöka främmande socknars kyrkor.

I Lenhovda brukde de alltid förr pingstdagen gå till Ekeberga kyrka.

I Dädesjö var det visst inte någon viss dag de bevistade främmande kyrkor, annat än de brukade färdas till Olsmässe Åsta, där de då också stadde dräng och piga. Ibland gingo de till Helleberga för att höra P.L.Sellergren.

2907

49

Kyrkbygge.

Det har berättats, att innan de begynt bygga Dädesjö nya kyrka, hörde de det ibland hamra och slå där, och ibland kunde de få höra klockesmen, som var där och smidde. När kyrkan var byggd, togo de till trappsten en ~~XXXX~~ sten från kyrkogården, och de gamla säga, att de hört sägas, att när de gingo på stenen, så restade och gungade den. Ibland hördes det, att det ringde i tornet utan att någon var där. Sedan togs stenen bort, och då hördes ej klockorna ringa, utan när det var folk och ringde med dem.

En gång, en skäratorsdagsmorgon, sågos det tre kvinnor i bön utanför ~~XXXX~~ ingången till kyrkan. Det troddes, att de varit i Blåkulla.

Den, som byggde Dädesjö kyrka, byggde också Söraby, men där föll han ned och slog ihjäl sig, och det blev

Skriv endast på denna sida!

St Bäckström
Väredals

Lönala
Värmdinge
Därj 1919-1920

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

71

2907

51

När han satt däruppe fick han se några kor, som gingo därnere och betade i närheten, och han skrek ner till det andra folket: "Har ni inte vett till att köra dän korna, så att de inte äter upp vår matsäck."

I Sjösås, Lenhovda och Herråkra säges, att det tillgick på följande sätt, då de bestämde platsen, där kyrkan skulle stå: De togo ett par tvillingstutar och lassade på ett lass med saker, som skulle användas till kyrkan, och läto så stutarna gå, och där de stannade, där skulle kyrkan stå.

2907

52

Segerhuva.

De, som voro födda med segerhuva, ansågos få tur, och de skulle kunna mota våaeld. En person har berättat, att Johan Sammel på Bryneback var ute och brände mosse, och elden gick över, och han kunde ej släcke den. Då begynte han skrika på sin gamla mor: "Mor, mor, du som är född med segerhuva, kom hit och spring kring elden." Hon svarade: "Jag som är så gammal, jag orkar väl knappt men jag skall försöka." Och den gamla åldriga gumman stapplade iväg, och så fort hon gick fram, så stannade elden där.

Även berättas om en skogsvaktare, som kunde mota skogseld på det sättet. En gång hade skogen tagit eld och han sprang onkring den och elden kom honom så nära, att det fattade eld i hans skägg, men där han gick fram, där stannade elden.

2907

53

Att iakttaga innan barnet var döpt.

Före födelsen av barnet skulle modern ha stål och lite vettakrut på sig. Ovanpå dörren skulle hänga lite stål. Modern fick ej gå och se i några nyckelhål, för då kunde barnet bli vindögt.

Innan barnet var döpt, skulle det bränna i spisen både natt och dag och i vaggan jämte barnet skulle ligga stål, krut och vitlök, för att troll ej skulle skada barnet.

Skrek barnet mycket, så skulle de göra små lasdockor och lägga under farstubron och så skulle de taga lite krut och tända eld på framme vid barnet, så blev det sedan tyst.

Innan barnet vart döpt, skulle modern ej taga barnet i knäet och mata det. Gjorde hon det, så blev barnet mycket storätet.

2907

54

Bärndöpet.

När barnet skulle döpas, skulle gudmodern svepa det, och då brukade hon sy inne penningar, ja till och med ost och bröd, för att barnet, då det blev stort, ej skulle sakna de sakerna.

Penningar i
lindan.

Innan avfärden till kyrkan skedde, skulle gudmodern sjunga en psalm och lästes Fader vår. Vidare brukade gudmodern själv bita i spiselhällen och även föra barnets mun in- till denna. Detta gjorde hon därför, att man trodde, att barnet därigenom skulle få friska och starka tänder.

Bitar i spisel
hällen för
att barnet
skulle få
starka tänder

Under dopakten biträddes gudmodern av en hättégudmor, som hade till uppgift ~~att~~ avtaga och påsätta barnets mössa. När de ~~skulle~~ komma hem, skulle de taga av barnet dess dopdräkt och hänga upp den, i annat fall kunde de riskera att barnet,

hättégudmor.

då det blev stort, gick och hängde sig.

Sedan framsattes en tallrik, på vilken en liten smula av all slags mat, som fanns i huset, låg på. Av denna mat var gudmodern skyldig att äta, men innan hon själv åt, skulle hon föra detsamma till barnets mun, ty därigenom troddes barnet komma att med smak och god aptit kunna äta all slags mat. - Gudmodern fick sedan av såväl barnet som föräldrarna heta "gummorm".

Ingen skulle veta barnets namn före dopet mera än fadern och ~~XXXXXX~~ gudmodern. De brukade uppkalla barnet efter någon när~~a~~anförvant, som ansågs för att vara en bra människa. Även brukade de uppkalla barnet efter namnet på den dag, då barnet föddes. Man borde ej uppkalla barnet efter något annat barn i familjen, som avlidit, ty detta ansågs bringa ofärd och död åt den lille nyfödde.

Namngivning.

2907

56

Kyrktagningen.

Modern skulle kyrketagas 6 veckor efter födel-
sen av barnet. Var hon då lite sjuklig eller klen av sig, så gick
det om, när hon rörde vid prästens hand.

Innan hon var kyrkotagen, fick hon ej gå
ut, utan att hon hade stål på sig. Det omtalas, att det var en
kvinna, som gick ut, innan hon var tagen i kyrke utan att ha stål
på sig. Henne, säges det, tog bergatrullen, så hon kom aldrig
igen. - Inte fick hon bjuda på mat eller gå till främmande stu-
gor.

När hon så skulle kyrketagas, skulle hon ha
en flaska brännvin och kyrkekryddor att bjuda kvinnorna på, som
sutto i hennes bänk.

2907

57

Få se sin tillkommande.

Vem som skulle bli ens tillkommande kunde man utforska på många sätt. - Midsommarafton skulle de gå tyst. De fingo ej säga något från det solen gått ned, tills hon gick upp, så skulle i fantasien ens tillkommande infinna sig.

Midsommarafton skulle de sätta fram tre glas, ett med vatten i, ett med brännvin och ett med vin, och så skulle de sitta tysta och ej säga något, och så frampå 12-tiden om natten skulle ens tillkommande infinna sig, och tog han av vattnet, söp han, tog han av brännvⁱⁿet, söp han inte, och tog han av vinet, söp han måttligt. - Samma afton kunde de taga ett glas och slå i till hälften med vatten. Sedan skulle de hälla i en äggvita och sätta det vid fönstret, och sedan när midsommardagsmorgonens sol sken in i fönstret, skulle det visa sig, om man blev gift, och huru

2907

58

många barn man skulle få. Om det visade sig två figurer ovanpå vattnet, så blev man gift, och nere vid glasets botten kunde man se, huru många barn de skulle få.

Man kunde också plocka 9 olika blommor den kvällen och lägga under huvudkudden. Så skulle man drömma om den tillkommande.

Även kunde de gå årsgången antingen julanatten eller midsommarnatten. De skulle gå vissa slag kring kyrkan, och ha 9 olika slags blommor. Så skulle de sedan gå in och lägga desamma under altareduken. Så skulle de sedan under året se in i framtiden, om de skulle gifta sig eller vilka, som skulle det under året.

Huru lång tid det tog, tills de blevo gifta, kunde de utfråga på följande sätt: Om de voro ute och fingo höra göken, så kunde de fråga: "Snälla gök, säg mig huru länge det dröjer, tills jag blir gift?" Och då kunde göken gala, och så räknade man, huru många gånger han gol i ett sträck. Gol han t.ex. 7 ggr, så trodde de, att det dröjde 7 år, tills de blevo gifta.

*Sundank
Brida
1790
1799-20*

*gent av St. Rostkoms
Västman*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2907

59

Fästfolksgåvor.

Fästmön gav fästmannen ofta en rutig väst,
och fästmannen skulle giva henne schal, silkeskläde, sidenförklä-
de och länkar av silver med många kedjor i. Men han fick inte
giva henne någon brosch med nål, ty den stack då bort kärleken.

2907

60

Lysning till äktenskap.

Det skulle alltid lysa på ny, så blev det lycka och välsignelse inom äktenskapet. De skulle under lysningstiden ej gå till den kyrkan, där de lyste för dem, men andra söndagen det lyste, skulle de gå till en främmande kyrka, och den fjärde söndagen skulle hon gå till kyrkan och visa vad hon fått utav honom för folket.

2907

61

Dra björk.

På lördagskvällen före det skulle lysas andra gången, var det sed, att byns ungdom skulle dra björk till det ställe, där den blivande bruden bodde. De högg en stor björk, och så skulle en fiolspelare antingen gå före eller ock skulle han sitta på björkens störända och spela. Och när de dragit fram den, skulle lysningsparet utropas, vilka bjödo dem på brö och brännvin. Brödet hade de avskuret, lagom stora att stoppa i munnen. Björken skulle, om det var bra, vara så stor, så det gick att göra en säng av den, och resten skulle på kvällen upphuggas, och därefter skulle ungdomen in och dansa. Blevo de ej mottagana eller inbjudna, då läto de björken ligga och de fingo taga den dän bäst de ville.

2907

62

Bröllop.

När de foro iväg från hemmet till kyrkan, skulle allra först en person rida före, som skulle se så kyrkan var vackert klädd och bjuda dem, som voro vid kyrkan, på brännvin. Före brudparet skulle rida en spelman, som spelade brudmarschen, och bredvid brudparet skulle gå lyspiltar och brudtärnor, som hade vackra kransar kring huvudet av blommor, och efter dem kom så brudstaten. Vilka hade pistoler och krut och sköto med. Desto mera de sköto desto bättre och förnämare var det. När de så kommo fram till kyrkan, gingo de in. Spelmannen gick före, och brudparet kom efter och sist brudstaten.

Först skulle så prästen göra en förmaning till dem, varefter vigseln förrättades. Sedan gingo brudparet och satte sig i en stol och övervoro gudstjänsten, och sedan predikan och

kommunion var förrättad, skulle de åter komma till altaret, och då skulle de ha en fint utsmyckad päll över sig, som några drängar, däribland prästens, höllo över brudparet, medan prästen läste: "O Herre Gud, se barmhärtligen till våra böner och ^(var) äktenskapen biståndig. Och efter Du haver skickat till människorna förökelse, så bevara nu det, som du själv sammanfogat haver. Genom vår Herre, Jesum Kristus, vilken lever och regerar med dig och den Helige Ande till evig tid. Amen."

2907

63

Jag skall härnedan berätta om ett bröllop, som hölls i Asby, då en husaränka gift bort sin dotter till en husar. Först redo två hasarer, klädda i uniform, sedan kom bruden och brudgummen. Han var klädd i full mundering. Vigseln skedde före gudstjänsten, och när de sedan skulle rida hem, så redo de två husarerna först, och när de så kommo fram, skulle de skjuta några skott och gå in och taga gryskeden [(?) för kocken och sedan i full galopp rida tillbaka och möta de andra och skjuta och visa dem gryskeden som bevis på, att de varit hemma.

När de så kommo hem fick ingen stiga av hästarna, förrän de fått lite mat och brännvin.

När brudparet kommit in i brudhuset sjöngos en av dessa psalmer "Kom helge ande Herre Gud" eller "Säll är den man, som fruktar Gud". När sedan brudparet fallit på knä, läste prästen följande bön: "O, Allsmäktige Evige Gud, giv din välsignel-

se över detta brudehus, att alla de, som här tillstädes äro, måge
bliva i frid och följa din vilja efter och leva i dinom kärlek.
Genom Jesum Cristum vår Herre. Amen! Därefter läste han: "Gud Alls-
mäktig, välsigne eder lekamen och edra själar och låte sin välsig-
nelse komma över eder såsom han välsignade Abraham, Isak och Jacob.
Guds hand beskärmer eder och händer sin helga ängel som eder be-
varar i alla edra livsdagar. Gud Fader och Son och den Helge Ande
låte sin välsignelse komma över eder. amen! Sedan sjöngs: "Gud,
som allting skapade sig till lov." Varefter prästen läste Herren
välsigne eder. Sedan skulle de sätta sig till bords vid långbord,
som voro placerade på bockar utmed rummets väggar, och sutto brud-
paret ~~XXX~~ mitt fram vid gavelbordet samt prästen och släktingar när-
mast intill. Männen på den ena sidan därom och kvinnorna på den and-
ra sidan och så var det framsatt på bordet bröd, ost och smör,
som de fingo taga sig, och så var det stående fat här och var på
bordet med ärtavälling eller kål, och så stod det sovelfat med
fläsk, kött och korv i. Så hade de trätallrikar att ta sovlet på,
som de själva fingo skära av eller hände det, att någon av den för-
nämste manlige gästen skulle skära sovlet i stycken, ~~XXXX~~ och så
fingo de äta ur faten med träskedar gemensamt ur samma fat, så många
som kunde räcka till ~~XXXXXX~~ fatet. De rike hade silverskedar att
äta med, men det var ju inte alltid, så de räckte till alla gäster-
na. Det var även sed, att bruden skulle ha en silversked av sin

2907

64

2907

65

far, som skulle ligga på bordet, där bruden satt, och så skulle de ju ha brännvin, som bjöds i tumlare eller silverbullar, och så var det starkt, gott dricka i tennstop och trästop, som voro framsatta på bordet att dricka i. Sedan skulle de ha sötost, ostkaka, korngryns- eller stärkelsepannkaka och så krokanen och en skålkakeskiva, och så var kalaset slut för första dagen. - Några tal var det visst ej vanligt att hålla vid bordet. Men en gång var det en präst, som höll tal till brudparet, vilket han började på följande sätt: "Vad skola vi likna detta brudepar vid? Ja, vad skola vi likna det vid? Jo, vi kunna ju likna det vid ett hackespett, ja vid ett hackespett kunna vi likna dem vid, ty hackespettet han hackar och hackar och så borrar han sig ett hål, för att där reda sig ett bo, och föda sina ungar där. (fortsättningen ej känd)"

Så skulle sedan bruadansen företagas. För länge sedan var det brukligt, att prästen skulle dansa bruadansen med bruden, annars reste prästen hem, innan dansen började, och så spelades bruavalser och polsker på fiol och fiolspelmannen skulle stå eller sitta så högt som möjligt på ett bord utmed väggen, så att det skulle hörs väl, när de dansande stampade takten. Även spelades med flöjt och på kvällen när folket kom ut, brukade ett par flöjtspelare gå upp på stugans tak och sätta sig på pipan och spela.

Bruadansen.

Dagen efter skulle bröllopsgillet ånyo fort-

lättas, och var det riktigt bra, skulle det vara i dagarna tre.

2907

66

2907

67

Brudklädseln.

Brudgummens kläder voro av svart vadmal eller kläde. Byxorna räckte till knäet, där de knäpptes med ett spänne av silver, framtill voro byxorna försedda med en s.k. lem att fälla ner och voro knapparna av mässing. Västen var av svart eller blommigt siden, tvåradig, att knäppa upp till halsen och försedd med en omfällskrage och så hade han silkeshalsduk knuten om halsen och skor med silverspänne. Strumporna gingo till knäna, där de fästes med breda band. Senare börjades även långbyxor att användas samt stöglar med skaft.

Bruden var klädd i svart klädesklänning samt blommigt eller randigt silkeförkläde och silkeschalett, på armen skulle hon bära en sil eschal eller ock på axlarna. Om bruden skulle var mycket fin, skulle hon också ha en silverlänk med

Bruden.

en 6-8 kedjor i samt en silverdosa för kryddor, slöja samt krona av myrten eller silver. Här i Dädesjö hade de ej någon brudkrona utan lånade Lenhovdas. Men bruden skulle ej bära silverkrona, utan att hon var en riktig brud, annars troddes, att guldförgyllningen blev skadad, så att den, som haft den, då fick låta omförgylla kronan. Brudringen var en bred silverring med kanter omkring, som voro guldförgyllda.

Det skulle sättas upp vissa par stänger av Äreport vid gran på vägen framför bröllopgården, och vid bröllophuset skulle bröllopgår- Äreport uppsättas, vilket gjordes dagen före bröllopet. Om det var den. mörkt sedan om natten, brukade de få gå vakt däromkring för att se efter, att inga kom och förstörde eller rev ner det som blivit uppsatt.

2907

69

Då brudgummen upptogs i de gifta männens krets.

I Eke var det vanligt att brudgummen skulle spanndera in sig, och det skedde på det sättet, att han skulle bestå en kanna brännvin till gubbarna i byn, som de kallade för "bonnakannan". Hade de ej fått barn på ett par år, så skulle han giva "gålgubbaskatt", som bestod uti, att han fick lov att bjuda på en kanna brännvin då ock.

2907

70

Dödsvarsel.

Vissa händelser och tilldragelser, som förekommit strax före ett dödsfall, ha blivit ansedda som förebud, såsom att om ugglan kommer fram och skriker i närheten av boningshuset, så bådade hon, att det snart blev lik. Hon skrek, troddes det, "klä lik".

Om somliga sade de, när de hade dött, att de hade så brått en tid förut med att styra och ställa med att göra allting i ordning.

Vissa personer kunde genom syner se, när någon kom att dö. Man mötte likfärder och kunde till och med känna igen folket, som var med. För en 15 år sedan dog en gammal man här, som var 90 år gammal. Han brukade möta likfärder, när han var ute och gick om kvällarna. Han brukade säga, att nu blev det

Ha särskilt
brått med att
styra och
ställa.

Se likfärder

snart lik i närheten, för han hade mött likfären. Han sa, att det berodde på, att han var född på en viss dag i de tecknens bemärkelse, som förr angavs i almanacken.

Även var det en snickare, som gjorde likkistor, som hade varsel om när det blev dödsfall. När de kommo och både honom göra något arbete, kunde han säga, att han fick lov vara hemma denna veckan, för han kom till att få göra en likkista, vilket ock blev följd.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2907

71

2907

72

Den döde avprovar graven och kistan.

Då någon dött, så blev väktaren anmodad att gräva graven till den storlek, som fördrades. Det troddes, att den avlidne kom till graven för att prova, om graven är stor nog och färdig. Var den inte det, så fick väktaren ingen ro den natten.

Den döde brukade också prova kistan. - Det var en gång en snickare, som gjorde en kista, men den blev ej riktigt färdig på en dag, men han lade på locket ändå, och på natten hördes det, att det bultade. På morgonen frågade snickaren, om de hört något på natten, och de sade, att de hade hört, att det bultade. Snickaren sa då: "Ja, jag har hört sägas, att man ej skall lägga på locket på kistan, förrän den är fullt färdig."

2907

73

Begravningsseder.

Vedkastaprästen läste för liken och sjöng psalmer före avfärden. - Likbärlarlag buro kistan till graven. De brukade vara åtta, varvid fyra buro tillikes och gjordes ombyte emellanåt. De brukade sedan börja kära liket med likvagn, men en del gamla ville inte bli körda till graven, utan de begärde, att de skulle bli burna som förut skett.

De skulle strö linfrö kring kistan samt salt före likets avfärd från hemmet, så att den avlidnes ande ej skulle komma tillbaka.

Granris ströddes på vägen, och det lades i form av en äreport med kors uti. Även brukte de sätta de första bokstäverna på den avlidnes namn.

När barn begrovos, sattes upp små granar, som voro klädda med färgat papper.

Skriv endast på denna sida!

Vedkastapräst
Likbärlarlag.

För att ej
den döde skulle
gå igen.
Majning.

ning.

2907

74

Från en församling uti Kronobergs län av Växjö stift har följande överenskommelse om pastoraliernas utgörande fastställts för en tid av 50 år räknat från 1 maj 1837, då pastoralet av ny kyrkoherde tillträdades.

Tertial - tionden, som hittills utgjort 36 T:r $4\frac{1}{2}$ skäppor hälften Råg och hälften Korn, efter gamla målet, eller 42 strukna kpr på tunnan, utgöres hädanefter sålunda, att $1\frac{2}{3}$ kpr Spml af nämnda sädesslag erlägges för hvarje 100 R:dr efter hemmanens taxeringsvärde år 1834. Då nu detta värde sistnämnda år för hela socknen utgjorde 92,510 R:dr kommer tertial-tionden att utgå till ett belopp av 42 T:r $29\frac{2}{3}$ kpr. reducerade till laga mål 36 kpr på tunnan eller endast $19\frac{1}{24}$ k:pr mer än gamla tionden. Till undvikande af onödiga bråk vid uträkningen tages 50 R:dr och därutöver för jämnt 100 R:dr, och hvad som är under 50 R:dr försvinner. Såsom regel för denna nya beräkning av tiondesattningen stadgas, att förra totalsumman av tionden alltid utgår oafkortad,

2907

75

ehuru efter olika grunder, om än hemmanens taxeringsvärde i framtiden kommer att höjas eller sänkas. Smör erlægges med 8 af hvarje helt förmedlat hemman, antingen in natura eller löses efter markegångspris. Det s.k. Altare försvinner härigenom. Yste utgöres efter vanligheten, och aflämnas efter skedd pålysning i prestegården. Sämja utgår med 3 R:dr 16 sk. B:co af hvarje förmedlat hemman sålunda, att totalsumman motsvarar antalet af de i socknen förmedlade hemman, evadh några ^{betalar} ~~betalar~~ mer, några mindre. I denna summa inberäknas förra Sämjan, Dukepenningar, Matskatt och Dagsverkspenningar af hemmansåboar. Skulle, oaktat försvarlig hushållning med skogen å prestegården, brist derå i framtiden yppas, förbinda hemmansåboerna sig att lemna till Kyrkoherden ett lass ved av hvarje förmedlat hemman, mot afdrag på sämjan af 8 sk. B:co. Jordtorpare utgöra årligen, om de äro gifta, 1 mans och 1 qvinnsdagsverke på Kyrkoherdens kost, eller erlægga lösen med 10 sk. 8 r:st. för mannen och 8 sk. för qvinnan, allt banco. Hvarje arbetsfört eller fömög^{tu}et Backstugu, Inhyses eller undantagshjon utgör årligen på Kyrkoherdens kost ett dagsverke, eller, om denne så önskar, löser det med halfa priset på motsvarande dagsverke i årets markegångstaxa, hvarvid lösen för qvinnans dagsverke beräknas till hälften mot mannens. Gerningsmän, skattskrivne Smedar och andra dylika utgöra årligen då de äro ogifta 1 mans och då de äro gifta 1 mans och 1 qvinnsdagsverke, hvilket betals efter årets markegångspris. Gemenskapen av krigsfolket utgör sina skyl-

2907

76

digheter till Kyrkoherden efter lag och författningar. Församlingens byggnadsskyldigheter, såväl i afseende på tionde-lada som övriga hus i prestegården förbliver efter lag. För Barndop och Kyrkogång betalas 16 sk. b:co. För Lysning och Vigsel erlägges från 32 sk. till 3 R:dr b:co samt 6 alnar lärft. Likstol betalas sålunda, att der behållningen enligt bouppteckningen uppgår till 666 R:dr 32 sk. och därutöfver, erlägges 1 p:et dock aldrig över 66 R:dr 32 sk. samt för behållning under 66 R:dr 32 sk. $1\frac{1}{2}$ p:et, dock aldrig under 32 sk. Anser Kyrkoherden fastigheten i bouppteckningen för lågt värderad, äger han att rätta sig efter det värde, hvarefter bevillning utgöres. För barn eller sådana, efter hvilka ingen bouppteckning hålles, erlägges, af ståndspersoner från 8 till 3 R:dr och af allmogen från 4 R:dr till 32 sk. allt b:co. Efter undantagshjon betalas likstol sålunda, att då den beräknad efter ovannämnda grund 1 eller $1\frac{1}{2}$ p:et, icke uppgår till hälften af det åtnjutna undantaget, betalas likstolen med halfta undantaget, om den aflidne åtnjutit 2 T:r Spml men med $\frac{1}{2}$, om undantaget bestått i 3 T:r Spml. eller derutöfver, för hvilken likstol jordägaren eller den, som givit undantaget, bör ansvara, i fall den aflidnes anhörige icke kunna den erlägga.

2907

77

Personalier.

Församlade medlemmar. Hören dessa orden: "En gång dö och sedan domen." Orden äro Herrens och därför sanna såsom allt hans ord. Det är en obevekelig dom som ingenting i världen förmår ändra. Enligt den eviges rådslut har en av denna församlings medlemmar uppgivit sin ande och gått till sina fäder. Vi hava gjort honom den sista äretjänsten. Vi hava följt honom till hans grav och Gud vare lovad evinnerligen att vi slippa att stanna vid graven sörjande såsom de, der intet hopp hava, ty ^{vi} om tro, säger Apostelen Paulus uti brevet till Tesalonierna, att Jesu är död och uppstånden, skall dem, som avsomnade äro, framföra lika med honom utur graven. Detta är det hopp, som vi hava till vår frälsare, och det är detta hopp, som gör, att vi icke stå sörjande vid graven. Hemmansägaren J.A. i H. har lämnat sitt minne bland

2907

78

de levandes antal på jorden. Hans jordiska del är död, och vi hava överlämnat den åt gravens tysta famn. Vad den himmelska delen, vad hans själ beträffar, så är oss dödliga icke rådligt att avgöra, vad rum han erhållit, men detta veta vi, att de trognas själar genast efter döden erhålla sin arvedel i ljuset och att vår broder Jesus säger till dem: "Kommen i min faders välsignande och besitt den riket som Eder tillrett är av begynnelsen" och detta veta vi också, att de otrognas själar genast efter döden komma till det eviga mörkret, att vår frälsare säger till dem: "Gån bort ifrån mig, I förbannade, uti evinnerlig eld, som av djävulen och hans änglar tillrett är." Vi veta, att de, som väl hava gjort, skola uppstå till livsens uppståndelse, att de, som illa hava gjort, skola uppstå till fördömelse. Det liv J.A. fört här på jorden, det är oss tillåtet att vidröra. J.A. tillhörde de stilla i landena. Så länge Gud lät honom hava sina krafter, brukade han dem oförtrutet i det kall Gud honom betrott hade. Han brukade jorden och upppammade skördar ur henne till sitt och de sinas uppehälle. Han brukade Guds ord och har nu gått att uppskära den skörd, som han därigenom berett sig. De världsliga omsorgerna hindrade honom intet ifrån att vara en god make och far. Han har levat i äktenskap 18 år och lämnar nu efter sig en sörjande hustru och sex barn, från vilka han alltför tidigt rycktes bort. Han var endast 46 år, 9 månader och 2 dagar. Han var född den 29 april 1815 och

2907

79

dog den 31 januari 1862. Men du, o Herre, som tagit honom bort från
de sina, var när dem med sin tröst, och du, som är allas far, var
de änkors och faderlösas far. Se du till, att ingen ogärningsman
listigt och fräckt skaffar sig inträde i sorgehuset och förstör
eller förför änkan och de plantor, som du, o Herre, låtit växa.
Skydda dem med din allsmäktiga hand. Gör att de må leva och till-
växa i ålder, visdom och nåd för Gud och människor. Den hädangång-
ne har du, o Herre, hårt prövat. Du har låtit honom i 11 månader
töras av sjukdom, men då du risar, lisar du också. Psalmen 483.

2907

80

Likstol.

Prästen skulle ha i likstol en summa efter som den avlidne hade förmögenhet. Det var de, som kunde ge till och med ett par oxar. - På ett ställe var det en käring död. Bonden tog på begravningsdagen med sig en ko och när prästen jordfäst liket, så kom bonden och gav honom repet med kon, men prästen sa, att han kunde ej ta emot den nu, så det fick vara, och bonden, som var snål, slapp att ge likstol.

Gåvo de prästerna mycket i likstol, så fingo de mer beröm i personalierna.

2907

81

Begravning.

Likklädsel brukde de förr alltid laga till i förväg, och en psalmbok skulle även läggas i kistan. Även kunde hända, att lite brännvin samt pengar nedlades i kistan.

När de begrovo krigsmän, som deltagit i krig, så skulle de även skjuta vid graven.

För de rike brukade begravningskalaset vara i 2-3 dagar, varvid även förekom brännvin. De fattiga brukade ha ölsupa och bröd. Till begravningen skulle gårdens folk, de närmaste anhöriga samt alla grannar inbjudas. Efter begravningen skulle de sörjande gå svartklädda och nästföljande söndag borde de infinna sig vid graven, och på sommartiden plockade man blommor och lade på graven en blomkvast. På gravkullen planterades en växt, som de kallade "vinka på vink". Det, som växte på graven, fick ej röras. De mera förmögne satte ett kors av trä eller järn

Skriv endast på denna sida!

Likklädsel.

Begravnings-
kalaset.

Gravprydnad.

vid graven.

Sin vördnad för döden betygade man förr därigenom,
att då man kommit in genom kyrkoporten, man blottade sina huvuden
och läste tyst sitt Fader vår.

7907

82

2907

83

Kristerliga Personalier.

Hemmansbrukaren J.K. i D. var född den 24 februari 1820 och avled den 3 april 1862 av lungsot, 42 år, 1 månad och 9 dagar gammal. Den avlidne har varit genom äktenskapets heliga band under trenne års tid förenad med Anna Christina Olausdotter, vilket äktenskap blivit välsignat med tvenne barn.

Pigan A.A. i I., född den 6 april 1835, död den 8 april 1862, 26 år, 11 månader och 2 dagar gammal.

Han har tagit på sig våra skröpligheter och våra sjukdomar haver han burit. Mattei 8:17.

Du har, o Herre, velat liksom luttra dessa tvenne, vilke tärts av plågor. J.K. har varit sjuk ett helt år

och pigan A.A. tre år. Denna tiden har varit för dessa nu avlidna en lång prøvotid. Du har velat, o Herre, rensa bort slagget ifrån deras själar för att i sinom tid förlossa dem. Vi hava i dag gjort dem den sista äretjänsten, i det vi följt dem till deras grifter. Trösta du, o Herre, de avlidnas fränder. Beskydda med din nåd enkan och hennes faderlösa barn, var du hennes och deras hulde fader och led du dem med din starka allmaktshand genom prøvningarna till ett saligt slut.

2907

84

2907

85

Skydd för säasän mot förgörning.

Man sätter stål i den bingen, vari "säasän"
förvarades.

2907

86

En kaka julbröd till dragarna på våren.

Det första folk och dragare skulle äta efter
det Ärjekroken satts i jorden, var en "ärjekaka", gömd av det brö-
det, som bakades till jul.

2907

87

Järnnätter.

De kalla nätterna i början av juni kallas frost-
nätter. Nätterna tre dar före midsommar och tre dar efter midsom-
mar kallas järnnätterna. Utav vatten, som tages under dessa nät- Jäst.
ter, blir det jäst, om mjöl iröres sådant vatten.

2907

88

Medel mot mullsorkar.

Man sätter hæggegrenar i jorden, där det är
mullsorkar, så flyttar han därifrån (när hæggen blommar).

Småland
Länninge
Räddö
1929-1930

15 Bäckens Juss
Värmdö 17/4 1914

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV 89.

2907

89

För att de flesta lammen skulle bli av
honkön.

Man skulle lämna några höstrån kvar på mar-
ken utanför ladan, så skulle det bli mest "gummelamm", annars
blev det flera "baggelamm".

2907

90

Glosoen.

Det skulle lämnas några höstrån kvar på ängs-
marken "te att börja må te nästa år". - När de hade slutat skära,
skulle de taga några sädesstrå (tre eller fyra) och lägga en sten
ovanpå te glosoen.

2907

91

Väderleksmärken.

När vädervirran snurrar högt, blir det ombyte
av väder.

2907

92

Olof-dagen - skörden.

Är skörden ej avslutad till Olofsdagen, så
blir det segt och svårt att slå. (Det kallades, att Ola skiter i
gräset.)

Handwritten notes:
Lund
Lundings
Gårds
1908-30.

Handwritten notes:
Gård 5. St. Bäck
1908

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

93.

2907

93

Linnet.

Så högt som den första torndyveln man såg flög, så långt skulle hören (linet) bli, men kröp den på marken, blev hören kort och dålig. - Man skulle sätta upp "stabbar" i hörlandet, så blev hören lång vid stabbarna. - Hören skulle sås sjunde veckes onsdag. Den, som sådde hören, skulle hitta en "äggabale" i fröet, som skulle sås, och den, som sådde hören, skulle sedan äta upp äggen. Hören skulle då bli bra. - Spindeln fick ej ofredas. Kom han in i huset, skulle den hjälpas ut.

Spindeln.

Om nattskärran spelade länge, blev det stark och lång hör. Spelade hon lite, så blev hören skör och kort, och där den höll sig, blev det bra säd på den åkern.

Nattskärran.

2907

94

Skydd mot ryggvärk.

För att skydda sig mot ryggvärk, skulle man
under skörden ha ett läderbälte omkring midjan.

2907

95

Såtid för korn.

När den gula ärlan kom, skulle kornet sås, men ärlan fick ej skrämmas, då blev det otur. - Det berättas, att en bonde slog till en ärla, så hon dog, och strax efter stupade den ena oxen och dog.

Ärlan.

När enen ryker, skulle det sista kornet sås.

Enen.

När "eken skyler duvan", skall kornet sås.

Eken.

När maskrosen blommar, skall kornet sås. Växer maskrosen hög, så blir kornet långt, växer den kort, blir det kort korn och torr sommar.

Maskrosen.

I början av juni blommar vattnet, och blir gult ett par dagar. - I december moar vattnet (blir tjockt). Sedan räknades därefter, när det skulle sås på våren. (Gamle baronen på Ramnåsa räknade därefter.)

Vattnet moar

När jorden nätades, var den lämplig till såbädd. Jorden nä-

Skriv endast på denna sida!

tades.

lämplig att beså.

bli mycket korn.

När jorden är "locker", är den färdig eller

Om kornmoen knarrade mycket, så skulle det

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

96.

Jorden är

"locker".

Kornmoen

96

Småland
Värmland
Jönköping
1810-1900

Sture Bäckström
Värmland
Född 17/4 1844

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2907

97

Skörden.

Den sista sädesneken, som skulle skäras, blev Sista sädes-
den liten, så fingo de mindre till nästa år, blev neken stor, neken.
fingo de mera nästa år.

De sist skurna sädesstråna skulle användas till Sista sädes-
halmkronor. stråna.

När det sista skåret slåddes av, och det sprang Haren.
fram en råtta, togs haren.

Den, som tager emot neken, kallas nekakråka, Nekakråka.
och den, som kastar upp den, kallas "loakatt". Loakatt.

Vid skyragillet förekom skyragröt (viter gröt), Skyragille.
och när den äts, skulle det rimmas för den.

När slåttern slutats kallades det "slåttraöl". Slåttraöl.
De lekar och kraftprov, som förekommo vid dess gillen voro "resa

*Småland
Västergötland
Dalsland
1720-1730*

*Om Södra Bäckstam, Sten, Sten.
Adolf Kärnkärr
Föd 174 174*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

98

2907

98

master", "hoppa hjort", "tämja stutar", "dra kattstrupe", "springa änkeleken" och "lyfta stenar".

När skörden är avslutad, skulle man kasta (räcka) upp liarna eller skärorna i luften och hurra.

Kvinnfolken skulle vara med och skära korn. En bra gräbba skulle skära 18-20 trava om dagen och även husmodern skulle vara med, och en dag till midda, skulle de ha gröt, kokt av Gröt av det den nya skörden. - En stund före middagen skar husmodern, som skulle laga till midda, en nek på åkern, som hon sedan tog under armen till middag. och vände sig mot skördefolket och sade: "Om en timme får ni komma hem och äta midda." När hon kom hem, gjorde hon upp eld i spisen. Sen satte hon på en gryta till värmning. Sen tog hon fram ett lakan och la ut på golvet och slo ut axkornen på lakanet, sen torkade hon kornet i den uppvärmda grytan och när det var torrt, lade hon det i ett säll och restade ät, så agnarna gingo bort. Sen slog hon vatten i grytan och gick därefter ut att mala kornet på handkvarnen i boen. När hon sen kom, kokte vattnet i grytan, och då rörde hon i mjölet, som hon förut malt och så skulle folket ha gröt och spekesill till middag. Detta skulle vara gjort på en timme från det ~~Körnkärr~~ kornneken avskurits. Då var hon en bra "käring". Skulle hon ej hunnit få gröten färdig, till folket kom hem om en timme, då var hon icke en riktigt bra "käring".

Från
uppmaning, b. d.
Därför m.

Q. Bäckström
1929-30

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV 99.

2907

99

Tröskningen

skulle vara avslutad före jul. Somliga ville hava tröskningen slut till advent, men en nek skulle gömmas till tredag jul, för att de då skulle få slå slagan på logen.

2907

100

Stenrören i skogarna.

Om de uppkastade rören i skogarna säges, att en drottning ålagt bönderna att stenplocka jorden och upplägga de samma för skatt till kronan. Även har berättats, att det var så många krigsångar här, och de fingo gå omkring och plocka upp stenrösen.

2907

101

Åkerbruk.

Den åkerlycka, som hemmasonen fick rödja och stenbryta under sin fritid, kallades efter namnet på den person, som verkställde odlingen, såsom "Kallalöckan", "Svennalöckan".

Den, som ej själv ägde jord, fick göra nyodlingar på byns allmänning eller i den enskilde bondens skog, och skulle han därför ha tillsyn över de utsläppta kreaturen i marken, och sedan skulle han ju göra slåttra och skyra dagsverken i skatt för detsamma.

Man ansåg det **väst** att anlägga åkrar på höjder, ty där var det bäst skyddat mot frost, och man skulle odla i norr, ty då stod det sig bättre mot torka.